

Господарське право; господарсько-процесуальне право

УДК 346.5

Усатий Віталій Олександрович

кандидат юридичних наук,

Голова Господарського суду Харківської області

Usatyi Vitaliy

Candidate of Law Sciences,

Chairman of the Economic Court of Kharkiv Region

ORCID: 0009-0004-3325-4530

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД
LEGAL AND NORMATIVE SUPPORT FOR THE RECOVERY OF THE
UKRAINIAN STATE IN THE POST-WAR PERIOD**

***Анотація.** Вступ. Війна завдає значної шкоди потенціалу України. В умовах активних глобалізаційних трансформацій держава втрачає ресурси, виробничі можливості, інфраструктуру, кадровий потенціал, фінансові ресурси та позиції на світових ринках. Водночас, воєнні події відкривають певні перспективи, зокрема в аспекті диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків, пошуку нових ринків збуту, зміцнення співпраці з надійними партнерами та зменшення критичної залежності від держави-агресора.*

Попри можливість стратегічних змін, ключовим наслідком війни залишаються численні втрати — як у матеріальному, так і в людському вимірах. Таким чином, перед українською державою постає невідкладне завдання — розробка ефективної стратегії економічного відновлення, яка дозволить поступово вивести країну з кризи. Зокрема, сюди слід віднести:
1) масштаб зруйнувань, до яких належать фінансові та демографічні

втрати, руйнування промислової та соціальної інфраструктури, зниження природного потенціалу, зупинка інвестиційних ініціатив, скорочення внутрішнього попиту, пошкодження транспортної мережі, блокування портів, обмеження валютних операцій та дефіцит критично важливих імпорتنих ресурсів; 2) обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування, які могли б підтримати процеси економічної реконструкції. Така ситуація була прогнозованою на тлі повномасштабної війни та глобальної економічної дестабілізації, що охопила багато країн світу та сигналізує про загрозу масштабної соціально-економічної кризи; 3) трансформації у структурі людського капіталу: високий рівень безробіття, масова еміграція кваліфікованих кадрів, зменшення ймовірності їх повернення, а також істотні диспропорції у розподілі трудових ресурсів між регіонами.

Все це зумовлює гостру необхідність вивчення основних концепцій післявоєнного відновлення України на основі тих, що вже були, і вироблення власної візії розвитку держави у поствоєнний період.

Мета. Метою дослідження є визначення концептуальних підходів до побудови системи правового забезпечення процесу відновлення економічної системи держави у післявоєнний період.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення процесів відновлення держави у післявоєнний період в Україні; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, які здійснюють свої наукові та практичні дослідження у сфері відновлення економіки, антикризових заходів тощо.

У процесі дослідження використано такі наукові методи: теоретичного узагальнення та групування (для характеристики стану нормативно-правового забезпечення процедури відновлення держави після повномасштабного вторгнення); формалізації, аналізу та синтезу (для

виявлення та виокремлення основних загроз та викликів війни для економіки держави та суспільства); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати. У науковій статті розкрито основні виклики та загрози, пов'язані з повномасштабною війною, для економічної системи держави. З'ясовано масштаби втрат і витрат, пов'язаних зі збройною агресією РФ, та їхній вплив на функціонування підприємств в Україні, а також реальну ситуацію щодо можливості ведення бізнесу. Визначено, що в окремих регіонах, а також на окупованих територіях бізнес вести практично неможливо, а на прифронтових територіях суб'єкти господарювання стикаються з численними проблемами, які з кожним роком стають все більш глобальними.

Проаналізовано основні нормативно-правові акти, присвячені питанням відновлення окремих галузей економіки України у післявоєнний період. Виявлено, що ефективні механізми правового забезпечення післявоєнного відновлення держави відсутні, немає чіткого бачення концепції перехідного періоду, а також конкретних кроків щодо реалізації державної політики у цій сфері. Фрагментарно врегульовані окремі питання щодо стабілізації поточної ситуації в державі.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на визначенні основних пріоритетів відновлення окремих галузей економічної системи, а також вирішення питання щодо пріоритетності такого відновлення. Також важливим для подальшої розробки є питання визначення правового механізму забезпечення правової політики у сфері відновлення економіки держави, а також запобігання новим викликам та загрозам.

Ключові слова: відновлення економіки, післявоєнний період, воєнний стан, промисловість, релокація підприємств.

Summary. *Introduction. The war has caused significant damage to Ukraine's potential. In the context of active globalization transformations, the state is losing resources, production capabilities, infrastructure, human resources, financial resources, and positions in global markets. At the same time, military events open up certain prospects, in particular in terms of diversifying foreign economic relations, finding new markets, strengthening cooperation with reliable partners, and reducing critical dependence on the aggressor state.*

Despite the possibility of strategic changes, the key consequence of the war remains numerous losses, both in material and human terms. Thus, the Ukrainian state is facing an urgent task – to develop an effective economic recovery strategy that will gradually bring the country out of the crisis. In particular, this should include: 1) the scale of the destruction, which includes financial and demographic losses, destruction of industrial and social infrastructure, decline in natural potential, halted investment initiatives, reduced domestic demand, damage to the transportation network, blocked ports, restrictions on foreign exchange transactions, and shortages of critical imported resources; 2) limited access to external sources of funding that could support economic reconstruction. This situation was predictable against the backdrop of a full-scale war and global economic destabilization that has engulfed many countries and signals the threat of a large-scale socio-economic crisis; 3) transformations in the structure of human capital: high unemployment, mass emigration of skilled workers, reduced likelihood of their return, and significant disparities in the distribution of labor resources between regions.

All of this creates an urgent need to study the basic concepts of Ukraine's postwar recovery on the basis of those that have already been developed and to develop our own vision of the state's development in the postwar period.

Purpose. The purpose of the article is to define the conceptual approaches to building a system of legal support for the process of restoration of the economic system of the State in the post-war period.

Materials and methods. The research materials are: 1) regulatory and legal support for the processes of restoration of the state in the post-war period in Ukraine; 2) works of domestic and foreign authors who carry out their scientific and practical research in the field of economic recovery, anti-crisis measures, etc.

In the course of the study, the following scientific methods were used: theoretical generalization and grouping (to characterize the state of legal and regulatory support for the procedure of restoring the State after a full-scale invasion); formalization, analysis and synthesis (to identify and distinguish the main threats and challenges of the war for the economy of the State and society); logical generalization of the results (formulation of conclusions).

Results. The article reveals the main challenges and threats associated with a full-scale war for the economic system of the state. The author reveals the scale of losses and costs associated with the armed aggression of the Russian Federation and their impact on the functioning of enterprises in Ukraine, as well as the real situation regarding the possibility of doing business. It is determined that in certain regions, as well as in the occupied territories, it is practically impossible to do business, and in the frontline territories, business entities face numerous problems that are becoming more and more global every year.

The author analyzes the main legal acts dealing with the issues of restoration of certain sectors of the Ukrainian economy in the post-war period. It is revealed that there are no effective mechanisms for legal support of the post-war recovery of the State, there is no clear vision of the concept of transition period, and there are no specific steps to implement the State policy in this area.

Certain issues related to stabilization of the current situation in the country are fragmentarily regulated.

Discussion. In further research, it is proposed to focus on determining the main priorities for the recovery of certain sectors of the economic system, as well as on resolving the issue of the priority of such recovery. Also important for further development is the issue of determining the legal mechanism for ensuring the legal policy in the field of economic recovery of the State, as well as preventing new challenges and threats.

Key words: *economic recovery, post-war period, martial law, industry, relocation of enterprises.*

Постановка проблеми. Економіка України зазнала суттєвих втрат унаслідок війни. Умови правового режиму воєнного стану стали безпрецедентними, що змусило більшість національних господарських структур адаптуватися до нових викликів і шукати альтернативні механізми організації економічної діяльності. Проте навіть поступова адаптація суб'єктів економіки до реалій воєнного часу не забезпечила стабільності, тому для державної влади та бізнес-середовища на перший план виходить завдання формування концепцій, стратегій і тактик післявоєнного економічного відновлення.

Цей процес, за своєю економічною сутністю, передбачає реалізацію комплексу взаємопов'язаних дій, зокрема: аналіз та оцінка поточного функціонування основних галузей; виявлення чинників, що гальмують їхній розвиток; розробку тактичних підходів до реструктуризації ключових секторів як складових національної економіки з метою їх збереження, реанімування та сталого зростання.

З огляду на багатовекторність післявоєнного періоду, першочерговим завданням є пошук моделі, здатної одночасно розв'язувати гуманітарні

проблеми, ліквідовувати наслідки масового руйнування інфраструктури, а також забезпечити ефективне залучення та раціональний розподіл фінансових і матеріальних ресурсів. Звісно, що основним завданням є відновлення всієї економічної системи, передусім, оборонно-промислового комплексу, а також різних галузей економіки держави в порядку їх пріоритетності. І ці пріоритети потрібно визначити на нормативному рівні. Так само як і засоби правового регулювання неясних, до кінця незрозумілих викликів умов сьогодення, що призвели до величезних масштабів економічної кризи. Глибина руйнувань (не тільки фізичних, але й руйнувань господарських зв'язків) обумовлюють необхідність ґрунтовного дослідження цієї проблематики і завчасного стратегічного планування відбудови, що є ключовим для збереження України як потужної, економічно активної й перспективної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання повоєнного відновлення України знайшли відображення у низці наукових праць, що базуються на розумінні того, що воєнні дії в Україні розпочалися ще у 2014 році. Проблематика післявоєнного відновлення економіки України та підтримки окремих її секторів розглядається у працях таких дослідників, як Ю. Кіндзерський [1], М. Зверяков [2], М. Кизима, О. Шапран [3], В. Антонюк та інші [4, 5]. Ю. Кіндзерський акцентує на потребі модернізації промисловості, яка, на його думку, має стати «вікном можливостей» для створення інноваційної та екологічної економіки. Він визначає стратегічні орієнтири відновлення, що враховують попередні помилки та наявні ресурси.

М. Зверяков аналізує сучасні економічні умови та визначає вектор розвитку через «нову індустріалізацію», посилення виробництва з високою доданою вартістю та цифровізацію. О. Шапран підкреслює значення зміни моделі споживання й ролі маркетингу в стабілізації економіки. Він також

акцентує на перспективності шерінгових послуг як відповіді на дефіцит ресурсів та руйнування інфраструктури.

Значну увагу приділено й зарубіжному досвіду відновлення економіки після війни. Вчені НАН України, зокрема В. Гейц, Б. Данилишин, С. Іванов та інші, аналізують приклади європейських країн, адаптуючи їх до українських реалій.

Метою статті є визначення концептуальних підходів до побудови системи правового забезпечення процесу відновлення економічної системи держави у післявоєнний період.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення процесів відновлення держави у післявоєнний період в Україні; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, які здійснюють свої наукові та практичні дослідження у сфері відновлення економіки, антикризових заходів тощо.

У процесі дослідження використано такі наукові методи: теоретичного узагальнення та групування (для характеристики стану нормативно-правового забезпечення процедури відновлення держави після повномасштабного вторгнення); формалізації, аналізу та синтезу (для виявлення та виокремлення основних загроз та викликів війни для економіки держави та суспільства); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що Українська держава зазнала і далі продовжує зазнавати важких втрат як людських, так і матеріальних ресурсів. Від початку повномасштабного вторгнення загальна сума непрямих втрат для України, включно з поточними та прогнозованими втратами виторгу і доданої вартості, оцінюється в \$1,164 трлн та \$385,7 млрд відповідно. Найбільші суми непрямих втрат за обсягом виторгу стосуються продуктивних секторів, зокрема торгівлі (\$450,5 млрд),

промисловості разом із будівництвом та послугами (\$409,9 млрд), а також сільського господарства (\$83,1 млрд). Важливі інфраструктурні сектори також зазнали значних втрат, зокрема енергетика (\$43,1 млрд) та транспорт (\$38,8 млрд) [6].

Варто акцентувати увагу, що промисловий комплекс України, а також сектор будівництва та сфера послуг зазнали істотних втрат унаслідок повномасштабної збройної агресії. Значна частина виробничих, логістичних та обслуговуючих потужностей була знищена або частково пошкоджена внаслідок ударів ракетами та дронами. Експортно орієнтовані галузі втратили можливість стабільного постачання продукції на зовнішні ринки через серйозні логістичні обмеження. Водночас внутрішній споживчий попит різко знизився через масову міграцію населення, зменшення доходів домогосподарств і загальне погіршення економічних очікувань.

Трудові ресурси суттєво скоротились у зв'язку з мобілізацією та виїздом громадян за кордон. Надалі ускладнення господарської діяльності посилилось через перебої в енергопостачанні. Сектор будівництва протягом тривалого часу функціонував в умовах мінімального обсягу замовлень, що зумовлено різким зниженням інвестиційного попиту.

Сукупні непрямі економічні втрати, понесені підприємствами зазначених секторів, оцінюються на рівні приблизно 410 млрд доларів США за показником виручки та 133 млрд доларів США за показником доданої вартості. Це – найвища сума непрямих втрат серед усіх секторів економіки України за критерієм доданої вартості та друга за обсягом за виручкою. До складу непрямих втрат включаються втрати доходів як підприємств, що зазнали фізичного руйнування або пошкодження, так і тих, чия економічна активність була обмежена логістичними порушеннями, зменшенням попиту, кадровими втратами тощо.

Водночас, окремі підприємства, зокрема ті, що забезпечують Збройні Сили України (виробники озброєння, боеприпасів, обмундирування, харчової продукції), продемонстрували зростання доходів. Без урахування цього компенсаторного ефекту загальна оцінка втрат була б ще вищою [7].

Із початком повномасштабної війни, крім наявних системних проблем інституційного характеру, притаманних функціонуванню національної економіки, постали нові виклики та загрози. Серед них – забезпечення фізичної безпеки суб'єктів господарювання та загроза їх повного знищення; втрата матеріального потенціалу, що включає руйнування виробничої інфраструктури, матеріально-технічної бази та основних фондів промисловості; необхідність збереження трудових ресурсів в умовах масового виїзду працездатного населення за кордон, демографічного спаду та мобілізаційних процесів.

Також на економіку впливають суттєві фінансові втрати, викликані валютною нестабільністю, зростанням інфляції, згоранням або призупиненням кредитних програм, а також зупинкою інвестицій у стратегічні напрями – освіту, інноваційні розробки, розвиток виробництва. Крім того, спостерігаються енергетичні втрати, зумовлені зростанням цін на паливно-енергетичні ресурси, пошкодженням енергогенерувальних об'єктів.

Значні труднощі фіксуються і в комерційній площині: втрати традиційних каналів збуту, розрив логістичних мереж, порушення ланцюгів доданої вартості, обмеження постачання сировини.

У такій критичній ситуації на систему державного управління, окрім необхідності протистояння збройній агресії, покладено відповідальність за збереження функціональної життєздатності національної економіки [8, с. 130-131].

Одним із важливих чинників, які впливають на розвиток економіки, а на сучасному етапі функціонування Української держави – на стабілізацію економічної системи, є законодавче підґрунтя для становлення певних типів правовідносин, а також закріплення на нормативному рівні основних концепцій, стратегій та планів розбудови та відновлення економіки держави.

Певні спроби щодо майбутнього відновлення, а сьогодні – хоча певної стабілізації економічної системи були зроблені ще у 2022 році, на самому початку війни. Так, у квітні 2022 року було створено консультативно-дорадчий орган при Президентові України – Національну раду з відновлення України від наслідків війни. Основними завданнями цього органу є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України; визначення та напрацювання пропозицій щодо пріоритетних реформ, реалізація яких є необхідними у воєнний і післявоєнний періоди; підготовка стратегічних ініціатив, проектів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди [9]. Цим же Указом Президента від 21.04.2022 року затверджено Посадовий склад Національної ради з відновлення України від наслідків війни. Проте тут виникає досить цікаве і, водночас, риторичне запитання: чому немає серед членів цієї Ради жодного науковця, експерта (юриста, економіста і т.д.), а є лише тільки посадовці? Вважаємо, що потрібно внести зміни до цього Указу Президента та звісно ж додати провідних юристів та економістів, а також інших фахівців до складу Ради. Це дозволить прискорити певні процеси, а також надати їм наукового обґрунтування, що дозволить всебічно розглянути будь-які виклики та загрози.

Цілком очевидно, що важливим етапом стабілізації та подальшого відновлення економіки має стати державна підтримка. Знову ж таки ціла

низка кроків у цьому напрямку була вже зроблена. Зокрема, основою державної підтримки стало як розширення вже існуючих програм так і реалізація ряду додаткових цільових заходів, що дозволили подолати критичні шоки в економіці промисловості у перший період війни [10; 11]:

- Програми релокації підприємств (збереження ресурсів та потенціалу),
- Кредитні та грантові програми, у тому числі від іноземних партнерів (додатковий фінансово-економічний ресурс),
- Програма підтримки українського експорту та доступу на міжнародні ринки (вбудова у міжнародні ланцюги створення доданої вартості та додатковий фінансовий ресурс),
- Програми підтримки та розвитку індустріальних парків (додатковий технологічний ресурс),
- Програми стимулювання створення та розвитку переробних підприємств (додатковий інфраструктурний ресурс),
- Програми міжнародної співпраці в енергетичній сфері (енергонезалежність та зменшення ризиків),
- Державні гарантії на замовлення тощо.

Програми з релокації підприємств дали змогу оперативно відреагувати на виклики, пов'язані з ризиками безпеки, а також забезпечити збереження промислового потенціалу держави шляхом перенесення діяльності суб'єктів господарювання до умовно безпечних територій. Запроваджений механізм реалізації програм охоплював не лише логістичні аспекти (переміщення обладнання, виробничих потужностей і персоналу), але й комплекс заходів, спрямованих на відновлення діяльності підприємств у нових локаціях: підключення до інженерної інфраструктури, надання земельних ділянок, відстрочка сплати відсотків за кредитними зобов'язаннями.

Станом на початок березня 2023 року в межах програми було переміщено 800 підприємств, із яких 623 вже відновили виробничу діяльність у нових регіонах. Органи місцевого самоврядування брали активну участь у процесі релокації, зокрема у наданні приміщень для ведення господарської діяльності, організації житлового забезпечення працівників та оптимізації логістичних процесів. Найбільшу кількість релокованих підприємств прийняли області західного регіону України: Львівська (24 %), Закарпатська (14,5 %), Чернівецька (9,8 %), Івано-Франківська (8,3 %), Хмельницька (7,3 %) та Тернопільська (6,3 %) [12].

Також урядом було суттєво розширено дію державної кредитної ініціативи «Доступні кредити 5-7-9 %». Оновлена програма була адаптована до потреб підприємств, які зазнали пошкоджень або повного знищення внаслідок воєнних дій. В межах цієї ініціативи українські суб'єкти господарювання отримали можливість залучення кредитних ресурсів до 60 мільйонів гривень на строк до 5 років під ставку 9 % річних з метою відновлення виробничого потенціалу. Однією з обов'язкових умов участі у програмі є розміщення підприємства не ближче ніж за 50 км від зони активних бойових дій. Виконання зобов'язань за кредитами частково (до 80 %) забезпечується державною гарантією, що значно підвищує фінансову стійкість учасників програми. Крім того, до сфери дії програми було включено суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що дозволило їм фінансувати виконання міжнародних контрактів.

Станом на середину березня 2023 року в межах цієї ініціативи підприємцями було залучено 62,3 млрд грн антикризового фінансування та 51,6 млрд грн на цілі, пов'язані із забезпеченням стійкості в умовах війни. Рефінансування раніше отриманих зобов'язань склало 28,7 млрд грн, а на реалізацію інвестиційних проєктів було надано 10,9 млрд грн.

Окремим напрямом програми стала підтримка аграрного сектору, який отримав 26,5 млрд грн для стабілізації своєї діяльності. Також підприємства у сфері торгівлі залучили 1,5 млрд грн для поповнення обігових коштів. Найбільш активними учасниками кредитної програми стали підприємства сільськогосподарського профілю (53 %), а також представники галузей торгівлі, виробництва (24 %) та переробної промисловості (14 %) [13].

Відносно нещодавно народними депутатами було внесено на розгляд ВРУ законопроект «Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану», метою якого є створення умов для розвитку вітчизняного промислового комплексу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках на основі переходу до інноваційної моделі розвитку промисловості [14]. З одного боку, розгляд таких важливих питань – серйозний крок уперед до розвитку промисловості в Україні, оскільки в цьому нормативно-правовому акті закріплено питання перебудови системи промисловості в цілому, а не тільки її відновлення на довоєнному рівні. З іншого боку, негативним моментом є те, що законопроектом не врегульовані саме питання перехідного періоду, післявоєнного періоду, а також важливі питання щодо інвестування такої масштабної перебудови.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Насамкінець варто зауважити, що проблема відновлення економіки держави у післявоєнний період повинна починатись вже сьогодні. Перший кроком має стати збирання, вивчення та аналіз масштабів збитків, спричинених війною. Вкрай необхідно також провести певну «інвентаризацію» як різних галузей економіки, так і окремих підприємств в цілому для визначення черговості їхнього відновлення, а також вирішення питання, чи потрібно відновлювати

ті чи інші підприємства і ц якому обсязі (наприклад, якщо використовувані технології є надто застарілими). У такому разі варто шукати більш оптимальні шляхи використання як матеріальних, так і нематеріальних ресурсів.

Важливою складовою державної політики щодо відновлення економіки України у післявоєнний період повинен стати механізм правового забезпечення відповідних змін, визначення візії перебудови/відновлення економіки з урахування загроз та викликів, оптимізацію виробництва, визначення стратегії розвитку тих чи інших галузей економіки, а також пріоритети їх відновлення.

Література

1. Кіндзерський Ю. Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32, № 2. С. 101–117. <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.
2. Зверяков М. І. Формування моделі економічного розвитку в нових історичних реаліях. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 03–19. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003>.
3. Шапран О. Маркетингове обґрунтування заходів щодо стабілізації економічної системи України у післявоєнний період на основі шерінгової економіки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 3-7. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.1.3>.
4. Шаров О. М. Уроки та перспективи «плану Маршалла» для України. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 12-18. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=553 (дата звернення: 30.03.2025).
5. Гуменюк В. В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації

державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34-54. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034>.

6. Непрямі фінансові втрати економіки України перевищують \$1,164 трлн втраченого виторгу – за оцінками Київської школи економіки станом на липень 2024 року URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/nepryami-finansovi-vtrati-ekonomiki-ukrayini-perevishhuuyut-1-164-trln-vtrachenogo-vitorgu-otsinka-kse-standom-na-lipen-2024-roku/> (дата звернення: 30.03.2025).

7. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії Росії проти України станом на 1 липня 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf (дата звернення: 30.03.2025).

8. Gibadullin O., Latynin M., Kosenko A., Fesak S. Analysis of Crisis Management Measures in the War Period as a Prerequisite for the Sustainable Development of Ukraine's Industry. *Pressing Problems of Public Administration*. 2024. 1(64). P. 125-150. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-1-08>.

9. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни: Указ Президента України №266/2022 від 21.04.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> (дата звернення: 30.03.2025).

10. Бережна Т. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. *Міністерство економіки України*. Київ, 2023. URL: <http://surl.li/fpjo1> (дата звернення: 30.03.2025).

11. Програма релокації підприємств. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a?lang=uk-UA&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> (дата звернення: 30.03.2025).

12. Колісніченко В. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств (Тетяна Бережна, червень 2023 р.). URL: <http://surl.li/rageb>

(дата звернення: 30.03.2025).

13. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і від 14 липня 2021 р. № 723: Постанова КМУ від 14.10.2022 № 1194. URL: <http://surl.li/qledn> (дата звернення: 30.03.2025).

14. Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану: проєкт Закону України № 11331-1 від 17.06.2024 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44412> (дата звернення: 30.03.2025).

References

1. Kindzers'kyu Yu. Povoyenne vidnovlennya promyslovosti Ukrayiny: vyklyky ta osoblyvosti polityky [Post-war industrial recovery of Ukraine: challenges and policy features]. *Ekonomichnyy analiz*. 2022. Tom 32, № 2. S. 101–117. <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101> [in Ukrainian].

2. Zvyeryakov M. I. Formuvannya modeli ekonomichnoho rozvytku v novykh istorychnykh realiyakh [Formation of a model of economic development in new historical realities]. *Ekonomika Ukrayiny*. 2022. № 8. S. 03–19. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003> [in Ukrainian].

3. Shapran O. Marketynhove obgruntuvannya zakhodiv shchodo stabilizatsiyi ekonomichnoyi systemy Ukrayiny u pislyavoyennyi period na osnovi sherinhovoyi ekonomiky [Marketing substantiation of measures to stabilize the economic system of Ukraine in the post-war period on the basis of the sharing economy]. *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «Kharkivs'kyi politekhnichnyy instytut» (ekonomichni nauky)*. 2022. № 1. S. 3-7. <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.1.3> [in Ukrainian].

4. Sharov O. M. Uroky ta perspektyvy «planu Marshalla» dlya Ukrayiny. [Lessons and Prospects of the Marshall Plan for Ukraine]. *Ekonomika Ukrayiny*.

2015. № 4. S. 12-18. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=553 [in Ukrainian].

5. Humenyuk V. V. Zarubizhnyy dosvid povoyennoyi transformatsiyi derzhavnoho upravlinnya i uroky dlya Ukrayiny [Foreign experience of post-war transformation of public administration and lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrayiny*. 2022. № 8. S. 34-54. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034> [in Ukrainian].

6. Nepryami finansovi vtraty ekonomiky Ukrayiny perevyschuyut' \$1,164 trln vtrachenoho vytorhu – za otsinkamy Kyivskoyi shkoly ekonomiky stanom na lypen' 2024 roku [Indirect financial losses of Ukraine's economy exceed \$1.164 trillion in lost revenue – according to estimates of the Kyiv School of Economics as of July 2024]. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/nepryami-finansovi-vtrati-ekonomiki-ukrayini-perevishchuyut-1-164-trln-vtrachenogo-vitorgu-otsinka-kse-stanom-na-lipen-2024-roku/> [in Ukrainian].

7. Zvit pro nepryami finansovi vtraty ekonomiky vnaslidok viys'kovoyi ahresiyi Rosiyi proty Ukrayiny stanom na 1 lypnya 2024 roku [Report on indirect financial losses of the economy as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of July 1, 2024]. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf [in Ukrainian].

8. Gibadullin, O., Latynin, M., Kosenko, A., & Fesak, S. (2024). Analysis of Crisis Management Measures in the War Period as a Prerequisite for the Sustainable Development of Ukraine's Industry. *Pressing Problems of Public Administration*, 1(64), 125-150. <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-1-08>.

9. Pytannya Natsional'noyi rady z vidnovlennya Ukrayiny vid naslidkiv viyny: Ukaz Prezidenta Ukrayiny №266/2022 vid 21.04.2022 [Issues of the National Council for the Restoration of Ukraine from the Consequences of War]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225> [in Ukrainian].

10. Berezhna T. Za rik viyny v bil'sh bezpechni rehiony relokovano 800 pidpryyemstv. [During the year of war, 800 enterprises were relocated to safer regions]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. Kyiv, 2023. URL: <http://surl.li/fpjo> [in Ukrainian].

11. Prohrama relokatsiyi pidpryyemstv [Enterprise relocation program]. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail/3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a?lang=uk-UA&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv> [in Ukrainian].

12. Kolisnichenko V. Za rik viyny v bil'sh bezpechni rehiony relokovano 800 pidpryyemstv (Tetyana Berezhna, cherven' 2023 r.) [During the year of war, 800 enterprises were relocated to safer regions (Tetiana Berezhna, June 2023)]. URL: <http://surl.li/rageb> [in Ukrainian].

13. Pro vnesennya zmin do poryadkiv, zatverdzhenykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 sichnya 2020 r. № 28 i vid 14 lypnya 2021 r. № 723 [On Amendments to the Procedures Approved by the Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 24, 2020, No. 28 and July 14, 2021, No. 723]: *Postanova KМУ* vid 14.10.2022 № 1194. URL: <http://surl.li/qlcdn> [in Ukrainian].

14. Pro promyslovu polityku ta zabezpechennya bezperernosti pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v umovakh voyennoho stanu [On Industrial Policy and Ensuring the Continuity of Business Activities under Martial Law]: *proyekt Zakonu Ukrainy* № 11331-1 vid 17.06.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44412> [in Ukrainian].